

ÉRTESÍTŐ

AZ ERDÉLYI-MÚZEUM-EGYESÜLET ORVOSTUDOMÁNYI SZAKOSZTÁLYÁBÓL.

XXX. kötet.

1908.

III. füzet.

KÖZLÉS A KOLOZSVÁRI M. KIR. FERENCZ JÓZSEF TUDOMÁNY-
EGYETEM LEÍRÓ- ÉS TÁJBONCZTANI INTÉZETÉBŐL.

Igazgató: DAVIDA LEO dr. egyet. ny. r. tanár.

Az anatómiai nomenclatura.*

AUSTERLITZ VILMOS tanársegédétől.

Az a tarthatatlan anarchia, mely régebben az anatómiai elnevezések terén uralkodott és a boncztan sikeres tanítását úgyszólván lehetlenné tette; érlelte meg közel másfél évtized előtt korunk legkiválóbb anatomusaiban az elhatározást, hogy az anatómiai neveknek egy új, autentikus lajstromát szerkeszszék. Véget kellett vetni annak a didaktikai szempontból oly visszás helyzetnek, hogy egy-egy szervnek, vagy képletnek rendszerint 2, 3, sőt olykor 4, 5 elnevezése is legyen. Nem teljesen felesleges megterhelése volt-e a tanuló memoriájának, a mikor pl. a „valvula coli“-nak 4 más synonym elnevezését, ú. m. valvula ileo-coecalis, v. Bauhiniij, v. Tulpii és v. Fallopiac-t is kellett ismernie, mert hiszen sohasem lehetett előre tudni, hogy melyik szerző melyik elnevezést favorizálja.

Viszont sokszor azonos neve volt két teljesen különböző, eltérő képletnek is, a mi a confusiót még jobban fokozta. Hogy csak egy példát említsek, a jelenlegi „musc. tarsalist“, azaz a „musc. orbicular. palpebrar“, azon részét, mely a szemhéj bőre alatt a szempillák között foglal helyet, RIOLANUS nevű felfede-

* Előadatott az E. M. E. orvostudományi szakosztályának 1908. okt. hó 3.-án tartott szakülésén.

zöje óta „musc. ciliaris“-nak hívták. És ugyancsak a „musc. ciliaris“ nevét viselte a corpus ciliare előtti, síma izom-elemekből álló sugár-izom is.

Az „anatomusok egyesületének“ 1895-ben Basel városában tartott emlékezetes congressusa, illetve annak ú. n. nomenclaturai bizottsága vetett véget ennek az eddig fennállott áldatlan helyzetnek, a mikor megállapította és hivatalos kiadványában közzé tette a közmegállapodással elfogadott anatómiai műszavaknak egy új, kimerítő jegyzékét, melynek kétségtelen és félreismerhetetlen előnye volt, hogy minden szervnek, avagy képletnek, csupán egyetlen *egy* elnevezés jutott. Tagadhatatlan, hogy a bizottság hasznos és üdvös szolgálatot tett; de viszont az is áll, hogy e téren még igen sok a hiány és következetlenség, hogy számos fogalom és elnevezés tekintetében még mindig kételyeink támadnak. A neves szerzők azonban tudatában voltak annak, hogy művük tökéletlen. Hiszen maga His tanár, a nomenclatura mozgalom egyik lelkes úttörője maga is elismeri, hogy „die bestmögliche, dem Bedürfniss des heutigen Tages entsprechende Nomenclatur, kann im Laufe der Jahre wieder unzureichend werden und somit wird eine in gewissen Fristen vorzunehmende Revision ein unabweisbares Bedürfniss bleiben“, vagyis hogy a lehető legjobb, a mai kor igényeinek megfelelő nomenclatura is az évek folyamával tökéletlenné válik és bizonyos időközökben multhatatlanul szükséges egy újabb revízió.

A baseli congressus egyik alapelve volt, hogy a tulajdonneveket az anatómiai műkifejezésekből kiküszöböli. Így lett az egykor oly népszerű „ligam. Poupartii“-ból: ligam. inguinale“, a „ganglion Gasseri“-ből „gangl. semilunare“, a „cartilago Wrisbergiana“-ból „cartilago cuneiformis“ és így tovább. Kérdéses még, vajjon tanácsos és kegyeletes dolog volt-e oly neveket, mint EUSTACH, CORTI, FALLOPIA, VALSALVA, LUSCHKA, MORGAGNI stb. az anatómiai tankönyvekből és irodalomból végképp száműzni. Az orvosi egyetemek ifjú növendékei azóta nem érdeklődnek e kiváló nevek viselői iránt.

De más tekintetben is merülnek föl nehézségek. Így pl. nem ismerik az orvostanhallgatók mai nap a gl. Cooperi, vagy akár a gl. Bartholini elnevezést sem, gl. bulbourethralis-nak

illetve, gl. vestibularis maior-nak hívják most ezeket a szerveket. A klinikusok azonban nem vetették alá terminus technicus-aikat megfelelő módosításnak; fentebbi szervek lobos bántalmainak latin elnevezései még a régi nevekre vonatkoznak. Egy „Bartholinitis“ vagy „Cooperitis“ fogalmának megértése ezeljából tehát a tanulóval a régi, elavult elnevezéseket is kell ismertetnünk. Mert a klinikusok aligha lesznek hajlandók — teszem — a Cooperitis-t „bulbourethroglandulitis“-nak elkeresztelni.

Különben a bizottság ezen álláspontját nem is vitte keresztül következetesen. A „ductus MÜLLERI“ és „ductus WOLFFI“ ilyen alakban szerepel az új nomenclaturában is, míg a többi a fejlődéstan körébe vágó elnevezéseknél is szintén kiküszöbölték a nomina propria-kat; így pl. a „gubernaculum HUNTERI“-ből „gub. testis“ lett.

Egy további irányelv az volt, hogy „az anatómiai elnevezések latin nyelv és nyelvtani tekintetben helyesen képzetek legyenek“. De ez ellen ismételtén vétettek, részben azzal, hogy az újonnan gyártott kifejezéseket alkották helytelenül, de még inkább hibáztak azzal, hogy az új nomenclaturába változatlanul vették föl a régi, grammatikai szempontból kifogásolható kitételeket. Ezúttal teljesen figyelmen kívül hagyom azokat az elnevezéseket, melyek etymologiai, vagy nyelvtörténeti szempontból meg nem állhatnak. Ezekből 153-at szemelt ki TRIEPEL tanár, a neves onomatologus, melyeket „Denkschrift über die anatomische Nomenclatur“ című munkájában elvetendőknék, illetve módosítandóknak tart. Ezúttal csak azokra a kitételekre óhajtok terjeszkedni, melyek incorrekt volta túlságosan szembeszökő. Itt volna pl. a térdizület, melynek latin neve még mindig „articulatio genu“, holott a „genu“ szó genitivusa — mint ez bármilyen latin nyelvtenből vagy szótárból kiderül — csakis „genus“ lehet. A térdizület helyes elnevezése tehát: „articulatio genus“ volna, a mint a megfelelő edények és izmok is „arter. genus. super. et infer.“, illetve „musc. articularis genus“ és nem „genu“-nak volna elnevezendő. TRIEPEL tanár, a kit e helytelen grammatikai formára figyelmessé tettem, maga is concedálja e kifejezés hibás voltát és bevallja, hogy eddig az ő figyelmét is

kikerülte. Szinte érthetetlen, hogy oly kiváló linguista, mint HYRTL volt, tankönyvében ugyancsak „artic. genu“ -ról szól. A „foramen venae cavae“ hivatalos elnevezés, a rekesz-izomnak azon nyílását akarja jelezni, melyen a „vena cava inferior“ áthalad. Csakhogy a „foramen venae cavae“ elnevezés magán a vénán és nem a rekesz-izmon létező nyílást jelent, a mint „bulbus venae jugularis“ a „vena jugularis“-nak egy dűzzanatát jelenti. Helyesen tehát „foramen pro vena cava“-nak volna elnevezendő. Nehezen érthető, miért hívják az acetabulum-nak félhold-alakú porozogós felületét hirtelen „facies lunata“-nak és miért nem „semilunata“-nak a ganglion semilunare, vagy valvula semilunaris mintájára.

Egy másik szempont az volt — mint a hivatalos jelentés hangoztatja — „hogy a nevek lehetőleg egyszerűek és rövidek legyenek“. Erre nézve idézem a külső hangvezeték kivágásának új nevét, az „incisura cartilaginis meatus acustici externi“-t, a régi és rövid „incisura Santorini“ helyett. Egyébként a sulcus nervi petrosi superficialis maioris sem ejthető ki egy légvétellel.

De különösen eklatáns módon vétettek azon principium ellen, hogy „az együvé tartozó fogalmak lehetőleg egyöntetű elnevezést nyerjenek“, a mint ezt pl. a czombra vonatkozólag következetesen foganatosították, melynek képletei: „arteria femoralis, vena femoralis és nerv. femoralis“, mivel a femur-ra vonatkoznak; a régi „art. vena és nerv. cruralis“ elnevezést tehát igen helyesen kiküszöbölték. Más téren azonban rendkívüli a zürzavar és khaosz e tekintetben. Így pl. az art. vena és nerv. plantaris úgy a medialis, mint a lateralis a talpon foglalnak helyet; ellenben a hasonnevű izom a „m. plantaris“, a lábszáron húzódik végig és a talpra csak igen ritka esetben jut be. A „plantaris“ jelző tehát nem illeti meg. A „gyomor“ hivatalos, latin neve: „ventriculus“, a „cseplesz“-é: omentum, és mégis a megfelelő ütőérnek a neve: „art. gastro epiploica“ és nem — mint várnók — „art. ventriculo-omentalis. A gyomor és cseplesz tárgyalásánál tehát a magyar és latin néven kívül a csak összetételeiben használatos görög elnevezést: a „γαστήρ“-t és „ἐπιπλοον“-t is kell ismertetni. A szár-kapocs neve: „fibula“; de izmai, erei és idegei a görög eredetű „peroneus“ jelzőt

tartották meg. A nyelv arteriái, idegei és izmai hol a latin „lingua“-hoz, hol a görög „γλῶσση“-hoz fűződnek. Van „arteria lingualis“ és „nervus lingualis“, de van ismét „nerv. hypoglossus, glossopharyngeus“ és az izmok: hyoglossus, styloglossus, genioglossus stb. A méhnek, tehát uterusnak és a méhkürtöknek, azaz a tuba uteriná-knak hashártya-kettőzetei görög nevet kaptak, úgymint: mesometrium és mesosalpinx. De már a petefészeknél, az ovarium-nál hirtelen és váratlan egy hybrid görög-latin elnevezést, a „mesovarium“-ot kapjuk és nem a „mesoophoront“-t. Ez oly önkényes eljárás, mely semmiképp sem indokolható. Nagyon különös tehát, ha HIS tanár azzal dicsekszik, hogy „ezentúl a synonymák kiküszöbölése révén a tanuló emlékező tehetsége nem lesz annyira igénybe véve“, a mennyiben jelenleg is a tanulóknak igen sok szervnek két, sőt olykor három elnevezését is kell ismernie. Így pl. tudnia kell, hogy a herét hivatalosan „testis“-nek, de görögösen „orchis“-nak és „didymis“-nek is hívják, mert különben nem értheti a „rete testis, mesorchium“ és „epididymis“ fogalmát.

Néhány nem éppen jelentéktelen anatómiai képletet az új nomenclaturába általában nem vettek föl. Így nem ismeri az új nomenclatura a gl. ROSENMÜLLERI-t, holha a sebészek ugyancsak sűrűn emlegetik a czombsérv keletkezésének magyarázatánál és nem említi a „HENLE-féle kacsokat“ sem, a vesében. A szemhéj MEIBOM-féle mirigyei a „gland. tarsales“ elnevezést kapták, a MOLL-féle mirigyekről nem esik szó.

Több új elnevezés általában illogikus; ha pl. egy diaphragma pelvis, diaphragma urogenitalis és diaphragma sellae-ről lehet szó, akkor a rekeszizmot is „diaphragma abdominis“-nak kellene elnevezni és nem egyszerűen diaphragmának. Még helyesebb volna tán a „musc. phrenicus“ kitétel, mivel az ide vonatkozó erek és idegek is a „phrenicus“ jelzőt viselik, pl. nerv. phrenicus, art. musculophrenica stb. Jelenleg a „diaphragma“ az egyetlen izom, mely előtt a „musculus“ szó, mint attributum hiányzik. Az „arteria iliaca externa“ elnevezés anatómiai tekintetben egészen helytelen, mert nem fekszik az „os ilei“ külső felületén, helyzete nem „externa“, hanem „lateralis“ viszonyítva az „arteria hypogastricá“-hoz. Az „externa“ jelző onnan ered, mert az „art.

hypogastrica“ régi neve „art. iliaca interna“ is volt és így a tőle oldal felé fekvő, másik ágát az „art. iliaca communis“-nak az „externa“ jelzővel illették. Meglehetősen lapsus a „gl. submaxillaris“; ha a felső állkapocsra a „maxilla“ névben, az alsóra ellenben a „mandibula“ névben történt megállapodás, akkor az állalatti mirigy neve csak „gland. mandibularis“ vagy „submandibularis“ lehetne a „nerv. mandibularis“ mintájára. Ugyanez áll a duct. submaxill. és „ganglion submaxillaris“-ra nézve is.

Tömerdek a száma azon helytelen elnevezéseknek, melyek eredeti alakjukban vétettek fel az új nomenclaturába, daczára, hogy a szervek elnevezése azok lényegével, vagy helyzetével merőben ellenkezik. Így pl. megtartották a musc. pterygoideus extern. és intern. elnevezést, noha ezen izmok helyzete nem extern. és intern., mint inkább vízszintes és függőleges, mert hiszen mindkét izom a mandibula ágától befelé, jobban mondva mediál felé helyezkedik el. Sokkal logikusabb volna tehát ezeket, mint azt DAVIDA tanár úr előadásában mindig hangoztatja, „m. pterygoid verticalis“, illetve „transversus“-nak elnevezni. Ugyancsak DAVIDA professor figyelmezteti hallgatóságát az „intestinum crassum“ és „tenue“, valamint az „intestinum rectum“ tarthatatlanságára, mert hiszen nem vastag- és vékonyfalú belekről, mint inkább tág és szűk bélről, tehát egy „intestin. amplum és angustum“-ról lehetne szó; viszont a „rectum“ sem egyenes lefutású, mint a neve jelzi, sőt ellenkezőleg háromféle görbületet is mutat. A „rectum“ nevet tudvalevőleg GALENUS alkalmazta először, ki csupán állat-bonezolásokra szorítkozván, az ott egyenes lefutású végbelet nevezte el „intestin. rectum“-nak. Még csak arra akarok utalni, hogy az „aquaeductus cerebri“ nem vízvezeték, mint a neve mutatná és hogy a „ductus deferens“ (deferre = levezetni) az ondót nem *le*, hanem ellenkezőleg a here-zacskóból a medence felé, tehát fölfelé vezet, mint erről már HYRIL is megemlékezik.

A mint tehát már e rövid vázlatból is kitűnik, mely alaposra korántsem tarthat számot, még mindig imminens a szükség, hogy a baseli nomenclatura is egy újabb és gyökeres módosításnak alávetessék.